

Структура ціннісних компетенцій майбутнього вчителя

На основі аналізу переваг і недоліків компетентнісного підходу моделюється структура ціннісних компетентностей майбутнього вчителя. Структура представляє складне багатокомпонентне професійно-особистісне утворення. Конкретизуються складові цієї структури, розкривається взаємозв'язок її окремих компонентів.

Ключові слова: ціннісні компетенції, майбутній учитель, взаємозв'язок компонентів.

Стан осмислення проблем модернізації вищої школи відбиває ті суперечності українського суспільства, які торкаються пересічного споживача освітніх послуг, наукового загалу, кожного студента. Кризові явища в освіті дослідники пов'язують з нестачею компетентних спеціалістів, що мають чітку систему професійно-ціннісних орієнтацій, здатних плідно реалізувати особистісний і фаховий потенціал на освітній ниві. Беззаперечно важливими є знання, вміння та навички, котрі молодь набуває та виробляє в процесі навчання. Поряд із цим, сьогодні актуальності набуває компетентнісний підхід, оскільки саме компетентності є тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність суб'єкта навчання до професійної діяльності, його подальшого розвитку й активної участі в житті суспільства. Саме ця думка є стрижневою для вітчизняних наукових та науково-методичних досліджень означеного напрямку.

У більшості своїх публікацій з цієї проблеми і вітчизняні, і зарубіжні вчені вказують на її складність у цілому та складність розмежування «компетенцій/компетентностей»: «... розгляд компетенцій/компетентності у загальному плані становлення компетентнісного підходу до освіти свідчить... про дуже велику складність їх вимірювання й оцінювання» [1, 41].

Тривалі дискусії навколо понять «компетенція/компетентність» дозволили виокремити чотири базові характеристики поняття «компетентність». О Пометун доходить висновку про те, що:

– для демонстрації компетентності обов'язково потрібен контекст;

²³ Зенькович Юлія Олександрівна, викладач кафедри образотворчого мистецтва, Криворізький національний університет

- компетентність завжди є результатом, вона є характеристикою того, що може робити індивід, а не описує процес, під час якого індивід набув цю компетентність;
- для вимірювання здатності індивіда щось робити, потрібні чітко визначені та затверджені стандарти;
- компетентність є мірою того, що індивід може робити у конкретно визначений час [3].

Думки вітчизняних вчених (Н.Бібік, О.Овчарук, О.Пометун [2]) збігаються в тому, що до ознак ключових компетентностей варто віднести поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багато-компонентність, спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції, ключові компетентності пов'язують воєдино особистісне й соціальне в освіті, відбивають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; їх набуває молода людина не лише під час вивчення предметів, групи предметів, але й засобами неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо [3].

Якщо компетенцію можна розглядати як сукупність знань, умінь, навичок, набутих у ході навчання, які утворюють змістовий компонент такого навчання, то компетентність, за визначенням А.Щукіна, означає властивості, якості особистості, що визначають її здатність до виконання діяльності на основі набутих знань і сформованих на їх основі навичок і вмінь [5, 117]. Для нашої статті саме це визначення є стрижневим. Як зауважує О. Суригін, компетентність – це коло питань, на яких хто-небудь добре знається, володіє пізнанням, досвідом. Компетентність – властивість особистості, яка базується на компетенції.

«Компетентнісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром шкіл... Саме набуття життєво важливих компетентностей, вважається в багатьох розвинених освітніх системах, може дати можливість дитині орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти.» [2,16] – пише О.Овчарук. Тож в українських реаліях компетентнісний підхід нині відіграє роль, по-перше, провідної науково-методологічної парадигми, по-друге, він є відповіддю на потребу привести у відповідність масову загальноосвітню школу та існуючий ринок праці. Дослідники дійшли висновку, що ідея компетентнісного підходу – це ідея відкритого замовлення на зміст освіти. Традиційне тлумачення змісту освіти як педагогічно адаптованої системи знань, навичок і умінь, досвіду творчої діяльності (Ю.Бабанський, І.Лернер, М.Скаткін), процесу прогресивних змін властивостей і якостей особистості, необхідною умовою якого є певним чином організована діяльність (В.Ледньов, В.Онищук), ретрансляції культури, сконцентрованої у соціальному досвіді пояснення і осмислення явищ, практичної діяльності, емоційного ставлення до світу (Б.Бім-Бад, В.Красєвський, О.Савченко, В.Сластьонін) трансформується з урахуванням завдань модернізації, підвищення загальнокультурного рівня випускника середньої школи, з урахуванням сучасних світових досягнень.

Національні європейські системи освіти протягом двох останніх десятиліть поступово перейшли на нові засади освіти, основними рисами якої є:

- домінування інтегрованих завдань освіти над предметними;
- затвердження діяльнісного підходу на протигагу елементарному накопиченню умінь та навичок;
- перехід на нову систему оцінки якості освіти;
- партнерство у навчальній діяльності.

У реаліях навчально-виховного процесу компетентнісний підхід не зводиться лише до «перевантаження новою термінологією», а виходить у площину нових методів і способів здобуття знань, адже звичне розуміння знань – це не лише адекватно зафіксована в мовній формі пам'яттю людини дійсність, а, зокрема, й способи діяльності; а вміння – знання в дії; уміння людини означає виявлену ним (доведену) готовність досягати мети у відповідній діяльності [3].

Компетенції виступають у якості центрального, «вузлового» феномену сучасної педагогічної освіти, оскільки, по-перше, об'єднують в собі власне інтелектуальну та дієву (уміння й навички) складові, по-друге, дозволяють визначати й уточнювати зміст освіти, виходячи «від результату»; по-третє, компетентності дозволяють представити й зрозуміти у повному обсязі інтегративну природу будь-якого знання, вбираючи в себе знання й практичні уміння, що стосуються широких сфер діяльності і культури.

Акмеологічні засади компетенцій висвітлюють у своїх працях І.Зязюн, В.Красєвський, В.Сластьонін, В.Сітаров. Базуючись на роботах цих учених, ми вважаємо, що **ціннісні компетенції** стосуються професійно-особистісного розвитку індивіда у всіх його аспектах та відбиваються на

міжособистісних відносинах, втілюються у реалізацію толерантності, плюралізму і дозволяє особистості:

– аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;
– застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;
– застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри;
– опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації [3].

Розмаїтий спектр наукових досліджень скеровує дослідницьку думку в русло пошуку загальнотеоретичних та методологічних передумов максимальної індивідуалізації професійної підготовки майбутніх педагогів у середовищі кредитно-модульної системи навчання та формування в них ціннісних компетенцій, адже сучасна освітня мета вищих закладів освіти, як зазначає Ю. Зінковський, випускник з гармонійно розвинутими соціально-суспільними, духовно-інтелектуальними якостями й глибокою професійною підготовкою. Остання не є кінцевою, сталою, вона має змінюватися протягом життя фахівця у зв'язку зі зміною особистих запитів і неминучим прогресом технологій.

Структуру ціннісних компетенцій майбутнього вчителя уявляємо як багатокомпонентну систему, яка об'єднує когнітивно-аксіологічний, мотиваційний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-особистісний блоки. До складу когнітивно-аксіологічного блоку включаємо такі компоненти: знання, ціннісні настанови та орієнтації; мотиваційний блок пов'язуємо з виокремленням таких компонентів, як потреба майбутнього вчителя у професійному та особистісному вдосконаленні, ціннісне ставлення до соціальної дійсності, установка на продуктивну навчальну взаємодію. Комунікативно-діяльнісний блок містить такі компоненти: уміння навчальні та уміння соціального партнерства, досвід емоційно-ціннісної взаємодії; рефлексивно-особистісний блок включає рефлексивні та прогностичні уміння майбутнього вчителя, толерантність, емпатичні здібності.

На нашу думку, ціннісні компетенції виконують такі функції:

– *компенсувальні* – спонукають студентів до заповнення прогалів у базовій освіті;
– *адаптивні* – дозволяють здійснити оперативну підготовку та пере-підготовку студентів в умовах мінливої соціально-педагогічної ситуації;
– *акмеологічні* – сприяють задоволенню духовних запитів особистості, що навчається, потреб її професійно-творчого зростання.

Таким чином, криза знаннево-просвітницької парадигми освіти виникнення якої детерміноване змінами самого феномену знань і його співвідношення з соціальною практикою, темпи оновлення знань, скеровують дослідницький пошук у русло дослідження ціннісних компетенцій майбутніх спеціалістів.

Література

1. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг ред. О. В. Овчарук. – К.: «КІС», 2004. – 112 с.
3. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. І. Пометун // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 65 – 69.
4. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – М.: Когито-центр, 2002. – 298 с.
5. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 746 с.

The structure of a future teacher's values competencies

Zenkovich I.

Kryvyi Rih National University, Kryvyi Rih, Ukraine

The structure of a future teacher's values competencies is being modeled on the grounds of the competence-based approach. The structure suggested is presented as a complex multicomponent profession-and-personality oriented education. The elements of this structure are detailed, some interconnections of the certain components are revealed.

Keywords: *values competencies, future teacher's, interconnections of the components.*